

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu:
Dr. Mehmet Ali UZ
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Hasan YAŞAR
Ahmet ÇELİK
Ali IŞIK
Av. Serdar CEYLAN

CİLT: 24 • SAYI: 26
5 Kasım 2025 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Merhaba

f /akademiksayfalar

www.merhabahaber.com

GELENEKSEL TÜRK MUTFAĞINDAN FARKLI BİR LEZZET KONYA TUZLUKÇU'DAN “NİŞASTALI SÜT”

Türk Mutfağının zengin çeşitleri arasında sütlü tatlılar da öncelikli ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Sütlü tatlılar, hamur ve şuruplu tatlılara göre daha hafif, sindirimi kolay ve besin değeri daha yüksek olan tatlılardır. Ayrıca maliyeti düşük ekonomik tatlılardır. Sütlaç, muhallebi, kazan dibi, sakızlı muhallebi gibi tatlılar ilk akla gelenlerdir.

Konya'nın ilçelerinden Tuzlukçu'nun⁽¹⁾ da geleneksel ikramlarından ilk akla gelen, “Nişastalı Süt”dür. Özellikle ilçe merkezinde bu ikramın en azından 100 senedir, nesilden nesile aynı tariflerle yaşatıldığı bilinmektedir.

Tuzlukçu'nun geleneksel

mutfağında; topalak, bulamaç, övmeç, papara, çilbir, katıkara, kaymaklı kıştır, haşhaşlı kıştır, çiteli bazlama, kavurga, Tuzlukçu mantısı⁽²⁾, Tuzlukçu baklavası⁽³⁾ gibi önemli bir yere sahiptir.

Ramazan ayında iftar sofralarında, misafir ağırlamada da ikram edilmektedir.

Ocak üstünde yapılan sütlü tatlılardan olan “Nişastalı Süt”, süt ve nişasta ile hazırlanmaktadır. Pirinç kullanılmaz.

HAZIRLAMA ARAÇLARI:

Tencere,
Tahta Kaşık,
Yayvan Tabak

Av. Serdar
CEYLAN

(1) Ceylan, Serdar, Geçmişten Günümüze Tuzlukçu Özel Sayısı, Akademik Sayfalar, 23 Kasım 2016, C. 16, S. 35, s. 530 ve devamı; Ceylan, Serdar, “Konya Tuzlukçu'nun Kültür ve Tabiat Varlıkları”, Akademik Sayfalar, 23 Kasım 2016, C. 16, S. 35; “Tuzlukçu”, Konya Ansiklopedisi, C. 8, s. 356 vd; Ceylan, Serdar, “Tuzlukçu'nun Tescilli Kültür ve Tabiat Varlıkları”, Akademik Sayfalar, 8 Mayıs 2013, C. 13, S. 15, s. 236-240

(2) Ceylan, Serdar, “Geleneksel Türk Mutfağında Farklı Bir Lezzet Konya Tuzlukçu'nun Bulgurlu Sini Mantısı Tuzlukçu Mantısı”, Akademik Sayfalar, 11 Haziran 2025, C.24, S.18, s.271.

(3) Ceylan, Serdar, “Geleneksel Türk Mutfağında Farklı Bir Lezzet Konya Tuzlukçu Baklavası “Kırık Leblebili Tuzlukçu Baklavası”, Akademik Sayfalar, 22 Ekim 2025, C.24, S.24.

HAZIRLAMA GEREÇLERİ

Süt, Buğday Nişastası, Tuz, Çörek Otu

MALZEMELER

5 kg inek sütü
4,5 kaşık Buğday Nişastası,
1 çay kaşığı tuz
1 kaşık Çörek otu

HAZIRLANIŞI

Kısık ateşte ocak üstüne konan derin bir tencereye; beş litre inek sütü dökülür, 4,5 kaşık buğday nişastası eklenir ve aynı yöne doğru tahta kaşıkla sürekli karıştırılır. 1 çay kaşığı da tuz eklenir.

Homojen ve pütürsüz olmalıdır. Kıvamı sulu veya çok koyu olmamalıdır.

Kıvamını bulan “Nişastalı Süt”, yayvan bir tabağa dökülerek soğutulur. Genellikle bir gün buzdolabında bekletildikten sonra üzerine çörek otu dökülerek servis edilir.

Kaynaklar

Ceylan, Serdar, Geçmişten Günümüze Tuzlukçu Özel Sayısı, Akademik Sayfalar, 23 Kasım 2016, C. 16, S. 35.

Ertürk, Necip, Türk Tatlı Sanatı, Nadir Basımevi, 1979.

Halıcı, Nevin, Türk Mutfağı, Güven Matbaası, Ankara, 1990.

Şavkay, Tuğrul, Tatlı Kitap, Türk ve Dünya Tatlıları, Şekerbank & Radikal, İstanbul 2000.

Kaynak Kişiler:

Arife Yılmaz Kola (Mehmet Yılmaz kızı, Tuzlukçu, Aşağı Mahalle, 1961 doğumlu)

Ayşe Baki (Hacı İbrahim Baki kızı, Tuzlukçu Orta Mahalle, 1972 doğumlu)

Ayşe Harmancı (Tevfik kızı, Tuzlukçu, Orta Mahalle, 1945 doğumlu)

Eşemen Ceylan Saka (Mustafa Ali kızı, Tuzlukçu, Yukarı Mahalle 1954 doğumlu)

Fadime Ceylan (1928-2015) (Mustafa kızı, Tuzlukçu Yukarı Mahalle, 1928 doğumlu)

Münevver Budak Baki (Kemal Burak kızı, Tuzlukçu Orta Mahalle, 1948 doğumlu)

Pamuk Ceylan Ulusoy (1941-1997) (Mevlüt kızı, Tuzlukçu Yukarı Mahalle)

Şahander Harmancı Korkmaz (Niyazi Harmancı kızı, Tuzlukçu Yukarı Mahalle, 1966 doğumlu)

Ümmüsün Korkmaz (Arif kızı, Tuzlukçu, Orta Mahalle, 1934 doğumlu)

Aynur Küçük (Ali Yiğit kızı, Tuzlukçu, Orta Mahalle, 1963 doğumlu)

KONYA'DA UNUTULAN KÜLTÜR ORTAMLARI:MAHALLELERİMİZ

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

Mahalle, Türk yönetim biriminde köy ile eş değerde olan en küçük oluşumdur. Mahallelerimiz, ülkemiz şartlarında, yerine göre birkaç bin kişinin yaşadığı yerleşim birimleri olabilmektedir. Mahalleyi bir muhtar ile yedi kişiden oluşan bir ihtiyar heyeti yönetir. Mahalleler il, ilçe ve beldelerde olduğu gibi büyük köylerde de oluşturulmuştur. Hepimizin aklında doğduğumuz, büyüdüğümüz ve sonradan gelip yerleştiğimiz bir mahalle kavramı vardır. Bu sebeple bildiğimiz bu kelime ile ilgili olarak, bilmediklerimizin ve hatırlayamadıklarımızın da olabileceğini göz önüne alarak gerekli gördüğümüz ek bilgileri verecek yazımıza başlamak istiyoruz.

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlük'ü **mahalle** kelimesiyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

Mahalle **is. Ar. Mahalle 1.** Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri. **2.** Bir mahallede oturan insanlar, mahalle halkı. (2005: 1325)

Bu açıklamaların arkasına, mahalle kahvesi gibi ve mahalleyi ayağa kaldırmak gibi deyimler getirilmiş ve kısa açıklama-

malara yer verilmiştir. Daha sonra, dokuzu mahalle kelimesiyle başlayan 14 maddeye gönderme yapılmıştır. Bu maddeler şunlardır: Mahalle arkadaşı, mahalle bekçisi, mahalle çapkını, mahalle imamı, mahalle kahvesi, mahalle karısı, mahalle mektebi, mahalle muhtarı, aşağı mahalle, kenar mahalle, yukarı mahalle, yedi mahalle, tenke mahalle. İlk dokuz madde hemen aşağıda açıklığa kavuşturulurken araya mahallece ve mahalleli maddeleri de eklenmiştir. Öbür dört madde ise ilgili oldukları harflerde açıklanmıştır.

Mahalle kelimesinin, Anadolu ağızlarında farklı şekillerde de söylendiği görülür. Mesela Erzurum'da bu kelimeyi mehle olarak görüyoruz. Bir semtin adı Mehlebaşı'dır. Ayrıca, ünlü meddah merhum **Behçet Mahir**, hikâyelerini öğrendiği ustasının adını anarken, "**Gez Mehleli Hafız Muğdet...**" diye söylerdi. Biz de çocukluğumuzda bu kelimeyi Konya'da **malle** olarak seslendirirdik: **Malle takımı, malle arkadaşı, malle bekçisi**, vb. Bir tür-kümüzde ise kelimeyi **mahle-nin yakışığı** şeklinde görüyoruz. Ancak bu sonuncu söyleyişi farklı şekillerde söyleyenler de olabilir.

Edebiyatımızda adında mahalle kelimesi geçen eserlerin sayısı pek azdır. Bu tür eserlerin en ünlüsü olarak Sait Faik Abasıyanık'ın ilk baskısı 1950 yılında yapılan **Mahalle Kahvesi** adlı eserini sayabiliriz. Bizdeki pek az tanınan bir iki kitabı da yeri gelmişken anıverelim: Mehmed Fazıl, **Mahalle İmamı**, İstanbul, 1326 / 1910; Baha Kâmil, **Mahalle Curcunası**, İstanbul, 1335 / 1919. Yabancı edebiyatlardan da bir örnek vermemiz gerekirse Amerika Birleşik Devletleri'nin ünlü romancısı John Steinbeck'in **Yukarı Mahalle** adlı eserini sayabiliriz.

Mahalle kavramı ile ilgili olarak yapılmış çalışmaların sayısı pek fazla değildir. Bunlar da daha çok nüfus ve vergi hareketleriyle ilgilidir. Ancak, bir dergimizin düzenlediği özel sayı, İstanbul'a bağlı olmakla birlikte, mahalle kavramını ele alması açısından önemli bir olaydır. **İstanbul** dergisi, Ocak 2002 tarihli 40. sayısını mahalle kavramına ayırmıştır. Bu sayının özel bölümünde 19 yazı yer almaktadır. Biz, gerek oradan, gerek birkaç farklı makale ve kitaptan yararlanarak kısa bir giriş yapacağız. Ayrıca konuyu ele alan başka dergi özel sayıları olduğunu da hatırlatmak isteriz. Sakarya'da yayımlanan **Değirmen** dergisinin de bir sayısı Mahalle konusuna ayrılmıştır: 6 (1) İlkbahar 2009.

Osmanlı şehirlerindeki mahallenin “işlev” ve “nitelik”leri üzerinde duran Özer Ergenç, konuya bir tür mahalle tanımıyla başlamakta, daha sonra mahallenin belirli özellikleri üzerinde durmaktadır:

“Mahalleler, önemli işlevleri olan şehir kesimlerindendir. Toplumsal ilişkilerin düzenlenişinde ve biçimlenişinde, kişilerin bir arada yaşadıkları alanın etkisi büyüktür... Osmanlı şehrinde mahalle, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerin [kişilerden olmalı (S.S.)] oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Bir diğer tanımla, aynı mescitte ibâdet eden “Cemâ'at”ın aileleriyle birlikte yerleştikleri şehir kesimidir.” (Ergenç 1984: 69).

Mahalle'ye kavram açısından yaklaşarak yazısına başlayan Çiğdem Aysu, belki de artık hatıralarımızda kalmaya zorladığımız mahalleyi tanımlamaktadır:

“İstanbul'un yaşayan en küçük birimi olarak yazımıza konu olan “mahalle” zaman ve mekân içinde çok boyutlu ve çok değişken özellikler içeren bir kavramdır. Sözlük anlamıyla da ülkemizin yönetim sistemindeki en küçük birimi, içinde insan sıcaklığını saklayan bir sözcük. Günlük yaşantımızın büyük bir bölümünü geçirdiğimiz, yürüyüşümüzü ve alışverişimizi yaptığımız, ailemiz ve arkadaşlarımızdan sonra yakınımızdaki dostlarımızla buluştuğumuz ilk mekândır mahalle.” (Aysu 2002: 51).

Mahallenin kimliği konusuna eğilen Selma Mine Erses, önce kent kavramını ele almış, oradan hareket ederek mahallere yönelmiştir:

“Kent, ortak düşünce yapılarına, inanışlarına, geleneklerine

göreneklerine, örf ve adetlerine, ortak kültürlerine göre onu tasarlayarak biçimlendiren, sonra da bu fiziksel mekânın etkisinde kalan, kolektif bilince ve kolektif kimliğe sahip insan topluluğunun yaşadığı bir ortamdır. Geleneksel mahalle ise, aynı sistemi tekrarlayan kentin en küçük birimidir.” (Erses 2002 : 59).

Mahalleye farklı bir açıdan yaklaşan çağdaş görüşler de vardır. Bunların yaşamak istedikleri yerler de mahallelerdir; ancak buralar biraz değişik, biraz farklı, biraz da zengince bir ortam olarak algılanmaktadır.

Ayfer Bartu, konuyu, artık dilimizi kirleterek hayatımıza giren bir kavramla ele almaktadır:

“İstanbul’da 1980 sonlarında inşa edilmeye başlanan ve özellikle üst- orta ve üst gelir gruplarını hedef alan yerleşimlerden biri olan Kemer Country’nin tanıtım kitabı, tasarlanan bu mekânın ortaya çıkış noktasını ve bu süreci şöyle özetliyor: “Yola çıkanların ortak vizyonları şuydu: Bir zamanlar her İstanbullunun sahip olup sonradan yitirdiği bir yaşama biçimini geri kazanmak... Mahalleyi, mahallelilik kimliğini yeniden yaratmak ve yaşamak. Kaçmak değil, buraya varmak hedef...” (Bartu 2002: 85).

Konya il merkezinde, üç ayrı ilçeye bağlı olarak 263 mahalle vardı, ancak birkaç yıl önce yapılan düzenleme ile mahalle sayısı da azaltılmıştır. Bunların bir bölümü çok eski tarihlere dayanırken önemli bir bölümü de son 30-40 yıl içinde oluşturulmuş

mahallelerdir. 50 yılda nüfusu 20 kat artan şehrin büyümesi kaçınılmazdı. Bunun sonucu olarak kurulan yeni mahallelere de, eskilerinde olduğu gibi, geçmiş yüzyılların ünlü adlarının yanında 20. yüzyılın ünlü şahsiyetlerinin adları da verilmeye başlanmıştır. Dede Korkut Mahallesi, Melikşah Mahallesi, Arif Bilge Mahallesi (sevilen bir coğrafya öğretmeni), Dr. Ziya Barlas (sevilen bir doktor), vb.

Hafızalarımızdakilerle hâlen yaşamakta olduklarımızı birleştirerek bir mahalle kavramı oluşturduğumuzu sanıyoruz. Buradan bizim, artık tarihe karışan ancak yazıya aktırılan hatıralarıyla yüzyılları aşacak olan mahallemize, Fahrünnisa Mahallesi’ne geçebiliriz. Aşağıda, mahalle araştırmalarına bir örnek olması bakımından mahallemizin dününe eğilmek istiyoruz. Artık böyle bir mahalle yoktur ve biz gelecekte bu konuya bizim inceliğimizle kimsenin eğilemeyeceğine inandığımız için, bu mahalle yazısını tarihe emanet ediyoruz.

Fahrünnisa Mahallesi, Konya il merkezinin güneyinde, Karatay ve Meram ilçelerini ayıran Ulurmak Caddesi’nin batısında yer alır. Mahallemiz, kuzeyinde Gurbicedid ve Külâhçı, doğusunda Ulurmak Ali Hoca, güneyinde Dr. Ziya Barlas ve batısında da Gemalmaz Mahalleleri ile çevrilidir. (Son yıllarda oluşturulan Çaybaşı Mahallesi, Gurbicedid ve Külâhçı Mahalleleriyle Fahrünnisa Mahallesi’nin de bir bölümünü içine almaktadır.) Mahallemizin dört caddesi vardır: Doğudan batıya uzanıp il

merkezinin iki önemli caddesi olan Karaman Caddesi'yle kesiştiği noktadan başlayıp Taş Cami-Uzunharmanlar Caddesi'yle kesiştiği noktada biten Çaybaşı Caddesi, mahallenin en kalabalık bölümünü oluşturur. Kuzeyden güneye uzanan Baruthane Caddesi ise Çaybaşı Caddesi'yle kesiştiği noktada sona erer ve yerini güneye doğru uzanıp giden Maraş Caddesi'ne bırakır. Mahallenin sonuncu caddesi ise Maraş Caddesi'nin yüzüncü metresinden sonra güneybatıya doğru uzanıp giden Abdürreşit Caddesi'dir. Bu caddelere, bir bölümü son 50 yıl içinde oluşturulan, bazıları 'çıkamaz' olan ondan fazla sokak açılmaktadır.

Fahrünnisa Mahallesi adını, Hz. Mevlâna'nın öğrencilerinden (müride) olan Fahrünnisa Hatun'dan almaktadır. Mahallenin en eski camii, Fahrünnisa Camii adını taşımakta ve avlusunda Fahrünnisa Hatun'un kabri bulunmaktadır. Fahrünnisa Hatun'un adı halk arasında 'Fenise Sultan' olarak söylenmektedir. Adın yazımı ve söylenişi farklı şekillerde de karşımıza çıkmaktadır: Fahrünnisa, Fahrünisa, Fahrünisa, vb. Mahallede doğan kız çocuklarına Fahrünnisa adının verildiği de görülmektedir.

Fahrünnisa Mahallesi, ekonomik durumu ortanın altında olan ailelerin yaşadığı bir ortamdır. Ancak burada daha önceleri, Konyalı söyleyişiyle, "hâli vakti yerinde olanlar" da yaşamış. Benim ilk gençlik yıllarımda da az da olsa ekonomik durumları ortanın üzerinde olanlar, hatta iyi olanlar da vardı.

İlimizin ünlü ailelerinden Nurullahlar'ı bu arada sayabiliriz.

Mahallede yaşayanların büyük bir bölümü kendi evlerinde otururlardı; kiracılık kavramı pek görülmezdi. Birkaç evin dışında bütün evler kerpiçten yapılmıştı. Bu evlerin de büyük bir bölümü tek katlıydı. Bazı evlerin tek katlılığı evin arka taraflarında iki katlılığa bürünüverirdi. Bizim evimiz de böyleydi, sokaktan bakılınca tek katlı gibi görünürse de evimizin devamı iki katlı idi. Hatırladığım ilk muhtarımız olan Mihçıların Sâlâ'nın (Salih Ağa), 'Tangu' lakabıyla bilinen Şerifânım'ın (Şerife Hanım), Zanakaların Alâ'nın (Ali Ağa), Kepekçilerin Nörâ'nın (Nuri Ağa'nın), Erzinanlı Memedâ'nın (Mehmet Ağa) evlerinin sokağa bakan tarafları iki katlı idi. Bunlardan; Şerife Hanım'ın, Nuri Ağa'nın, Mehmet Ağa'nın evleri "çıkartmalı" idi. "Çıkartma" kavramının son yıllarda kazandığı anlam, öbür anlamının önüne geçivermiştir, bu sebeple onun "cumba" anlamına geldiğini söylemeliyim.

Bu evlerin hiç birinin planı öbürününkine benzemezdi. Bunlar, belediyenin ilgili birimlerinin haberi olmadan da yapılabilen evlerdi. Belki bu özellik bütün Konya için geçerli olabilirdi. Bunların bazıları gerçek anlamıyla derme çatma evlerdi. Bir ara, rahmetli ablam (1927-1959) Hayriye Karpuzoğlu'nun da terzilik eğitimi aldığı bir ustası vardı. Bu, dul bir hanım olup kızlarıyla oturan Naciye Abla idi. Oturduğu ev iki katlı idi. Ancak kuvvetli bir rüzgâr es-

tiği zaman sanki evin üst katı “uçacakmış” gibi gelirdi bizlere.

Mahallemize çimentonun girmesi 1950’lerin sonlarına doğrudur. 2005’te hepsi yıktırılıp yenilenen bir “Helim Coşkun Apartmanı” vardı; bunlar galiba öncü idi. Daha sonra küçük çapta müteahhitlik yapan Müsellim Amca, zeminle birlikte üç katlı bir bina yapmıştı. Zanaatkarların bahçesine yapılan tek katlı bina da beton yüzü görenlerdendi. Belki de bir plan üzerine yapılan ilk bina, rahmetli Hacı Eniştemin, bodrumu da bulunan, iki katlı evi idi.

2006 yılının ilkbaharı itibarıyla mahallemizdeki “yeni tarz” yapılanma oranı hâlâ çok düşüktü. Bu da, mahallenin bir bölümüne sıkışmış durumdaydı. Belediyecilerin yeni terimi olan “kentsel dönüşüm” mahallemizin bir bölümünü de içine alacak şekilde iki yıl önce hayata geçirilmiştir.

Çubukları çoktan kurumuş üzüm bağlarının, meyve ağaçları iyice yaşlanmış veya susuzluktan cılızlaşmış bahçelerin, yıkılacakları günü hüznle bekleyen evlerin yerinde toplu konutlar, siteler yükseldi, bizim gibi çocukluk ve ilk gençlik hatıralarını buralarda saklayanlara yeni bir hayat ortamı sağlandı. Bu betonarme ortamlar ise bir yerden sonra bizim dünle olan bağımızı kesti, yılların komşulukları, apartman hayatlarının vazgeçilmez özelliği olan, birbirlerini tanımayan komşuluklara dönüştü. Artık kimse kimsenin külüne muhtaç olmayacaktır!

İşte bizim mahalle, bu tür maddi ve manevi özelliklere sa-

hip bir ortamdır. Orada hayat sanıldığı kadar kolay değildir, ama beklenilmeyecek kadar renkli ve sıcaktır.

Çocukluk yıllarımızın düğünlerini, ölümelerini, doğumlarını, oyunlarını, komşuluk ilişkilerini, dinî hayatını, spor hayatını, gece oturmalarını, kapı gezmelerini birer birer anlatmak elbette zor bir iş değildir. Ancak her birini geleceğe miras olarak anlatmak elbette çok uzun zamanı alacaktır. Yaşadıklarımızı, büyüklerimizden dinlediklerimizle birleştirdiğimiz zaman ortaya zengin bir konu kadrosu çıkacaktır. Biz burada bazı başlıkları verdikten sonra birkaçı üzerinde durmayı uygun buluyoruz. Böylece, bir mahallenin hayatının bazı parçalarını başka yazılara bırakmış olacağız. İşte o ana başlıklardan bazıları:

- Yemekler ve sofralar
- Oyuncak ve oyunlar
- Gece oturmaları
- Giyim kuşam
- Düğün hazırlıkları
- Yaşasın spor
- Dinî hayat
- Odalar ve bahçeler
- Büyüklerimizin anlattıkları
- Mevsimlerin getirdikleri, götürdükleri
- Gurbete gidenler
- Kavgalarımız
- Müzik ve müzik aletlerimiz
- Yeni evlerin yapımı, yıkılan duvarların onarımı
- Küçük bahçelerdeki yeşillikler, yiyecekler
- Yaramazlıklarımız

Bizim “hızlı yiyim” tekniklerimiz

Mutfaklarımız

Kışlık yiyeceklerimiz

Ninnilerimiz

Dam küremenin keyfi

Ninelerimizin dizlerinin dibindeki hayat

Ve daha niceleri...

Bu zengin konu kadrosu içinde, bazılarını dikkatinize sunmak isterim.

Bizim Mahallede Çocuk Olmak

Çocukluk yıllarım efsanevi bir ebenin adını sık sık işitmekle geçti: Ebe Ahçıların Şerife Abla! O, komşu mahallelerle birlikte bizimkinin tek ebesiydi de mi çok biliniyordu, yoksa eline çabuk, işini bilir birisi miydi, onu bilemiyorum. Hep onun adı anılırdı. Benim ebem de o idi.

Günümüzde anne adaylarının belirli aralıklarla doğum uzmanlarına götürüldüklerini genç bir dede olarak yakından biliyorum. Ebe Ahçıların Şerife Abla ise bu işi daha gerçekçi olarak yapanlardandı. Kimsenin özel arabasının bulunmadığı, uzman doktorlara gitmenin iki yönlü bir külfet olduğu dönemlerde Ahçıların Şerife Abla kapı kapı dolaşır, anne adaylarına doğum günleri hakkında bilgi vermiş. Başka yerlerde de kullanıldığını bildiğim, “kurtulmak” yani bebeği dünyaya getirerek rahatlamak her kadının isteğidir. Ancak bu istek usta elerde daha kolay gerçekleşebilirdi. Konya’da Mekteb-i Tıbbiye’den diplomalı ilk doktorların görölmesinin tarihini yüz yıl

ötesine bile götüremeyiz. Zamanla sayıları artsa bile her dalda doktor bulmak zordu. Ancak o dönemlerin kırk elli binlik Konya’sında doktorların bir özelliği vardı. Küçük bir fark alarak doktorları evinize kadar getirebilirdiniz. Tabii bir faytona bindirerek...

Çocuk doğumları çocuk ölümlerini de beraberinde getirirdi. Hâlen hayatta olan 1923 doğumlu ağabeyimin bir yaş büyüğü fazla yaşamamış. Ağabeyimin de ilk çocuğu bir aya varmadan ölmüş idi. Aynı mahallede oturan küçük halamın da iki çocuğu fazla yaşamamışlardı. Ablam Hayriye’nin de öyle... Örneklere çoğaltmak istemiyoruz. Ancak, bütün ülkede geçerli olan bir düşünce bizde de yerini koruyordu: “Allah verdi, Allah aldı, yarın (yani kıyamet gününde) o sizi Cennet’in kapısında bekleyecektir.”

Çocuklar, bazı evlerde nine-lerle, dedelerle birlikte büyüyorlardı. Artık iyiden iyiye yaşlanan nineler ve dedeler âdeta çocukların bakıcısı gibi davranırlardı. Gerçi onlar da bu işi büyük bir istekle yaparlardı. Hem torun sevgisini yaşamak, hem de hâlâ bir işe yaradıklarını gösterebilmek...

Elbette ilk yaşlarımızı hatırlayamayacağız. Sesimizin kaydedilmesi, kamera veya video denilen aletlerle pek çok davranışımız tespit edilmesi bir yana, çoğumuzun doğru dürüst çocukluk fotoğrafımız bile yoktur. Ben, fotoğraf çekirtmeye meraklı bir babanın oğlu olarak kendimi şanslı sayıyorum. Ayaklı fotoğraf makinesinin

karşısına geçip de çıkacak olan “kuş”u beklemek kolay iş miydi?

Mademki fotoğraflarımız yoktu, bizler de o dönemlerimizi ya bizden birkaç yaş küçük kardeşlerimizle yaşayacak veya aynı çatıyı paylaştığımız yeğenlerimizi görerek algılayacaktık. Ben evin son çocuğu yani “tekne kazıntısı” olduğum için çocukluğumu 10-12 yıl gecikmeyle yeğenlerimi görerek yaşamaya çalıştım. Bana ninni söyleyenler onlara da söylemişlerdi, beni beşikte sallayanlar onları da sallamışlardı. Konya’da ninni söylemenin iki yönü vardır. Bunlardan ilki, bütün ülkede görülen ninni söyleme şeklidir. Dandini’li, uyusun da’lı söyleyişler. İkincisi ve bize göre daha önemlisi bizim yöremize özgü olduğunu sandığım söyleyiştir. Burada daha çok söyleyişteki bazı kelimelere yüklenen ses zenginliği ön plandadır:

Evveler guzum evveler...

Bu kısa söyleyiş tekrar edilirken çıkarılan sesler âdeta çocuğa uyku ilacı gibi gelmektedir. Özellikle ilk ve son kelimelerin söylenmesinde dilin ağız içinde sağa sola dolaştırılmak suretiyle âdeta farklı bir titreşim sağlanırdı. Ayrıca her iki kelimenin de ilk heceleri özellikle uzatılır, kelimeler neredeyse dört beş hece uzunluğuna ulaştırılırdı.

Halk bilimi araştırmaları alanına da girdikten sonra öğrendiğimiz pek çok özelliğin bizim evlerde yaşanılıp yaşanılmadığını hatırlamaya çalıştık. Bunların en başında çocuğun cinsiyetini belirlemek için anne adayının oturacağı minderin altına

konulacak olan nesneler gelmektedir.

Doğrusunu söylemek gerekirse biz erkek çocuklar, belli bir yaştan sonra hanımların oturmalarına katılmaz, bahçeye veya ‘hayat’a gönderilirdik. Bunda da, bölge söyleyişiyle belirtmek gerekirse ‘huşumluk’uğumuz, yani yaramazlığımızın rolü vardır.

Gelenekle ilgili bazı özellikleri yakalayabilmemiz ise olayların yaşanılması sırasında gerçekleşirdi. Bebeğin, üst dudağının, burnunun altının gelen kısmının oluşmadan dünyaya gelmesi elbette ailelerin üzülmelerine yol açacaktır. Halkımız bunu birkaç olayla açıklardı:

1. Anne adayı cezveden kahve içmiştir.
2. Anne adayı hamileliği sırasında tavşana bakmıştır.
3. Anne adayı hamileliği sırasında benzer bir kişiye/çocuğa bakmıştır.

Elbette halkımızın bu tür inançlarına saygı duyuyoruz, ancak bu tür özürlü doğumların tıp bilimi açısından önem taşıyan açıklamaları vardır: Akraba evlilikleri. Bizim de belirlediğimiz bu tür özürlerde akraba evlilikleri oranı son derece yüksekti.

Oyuncak ve Oyunlar

Benim, para ile satın alınan hiç oyuncuğım olmadı. Bizim mahallemizde o dönemde satın alınan oyuncuğı olan hiçbir çocuk yoktu. Önce, bugünkü anlamda oyuncak diyebileceğimiz nesnelerin satıldığı dükkânlar

yoktu. Siz, İkinci Dünya Savaşı'na girmemişsiniz ama girecek gibi davranmışsınız, bunun sonucu olarak da nüfus cüzdanlarınıza “Şu verildi”, “Bu verildi” diye damgalar vurulmuş. Çayın pekmeze tatlandırıldığı dönemde elbette oyuncağa ayıracak para olmayacaktı.

Oyuncaklarımız hep “ev işi” şeylerdi. Bunların başında bez toplar gelirdi. Ve bizler o bez toplarla futbol oynamazdık, “ayaklı” oynardık; öyle derdik adına. Çizgi oyununu bir kiremit parçası veya portakal kabuğu ile, *hotak*'ın yedi düzgün taş ile, çelik çomağın üç beş dal parçasıyla oynandığı ortamlarda oyuncağa gerek duyulmuyordu ki... Zaten oyunlarımızın bir bölümü de araç gereçsiz oynanıyordu. *Saklambaç*, *elim sende*, *birdir bir* bu oyunların başlıcalarıdır. Taş oyunlarını (üç taş ki biz ‘cark curk’ da derdik, beş taş, dokuz taş), ip oyunlarını oynamak için hiç de zorlanmazdık. Mahallemizin iki caddesinden çay geçtiği için mevsimine göre çamur oyunlarını da oynardık. Hatta bu oyunların birinde çamurlu ortamı biz hazırlardık. *Harmanbiş* adını verdiğimiz bu oyun aynı zamanda bir yarışma idi de.

Bu oyunların büyük bir bölümünü erkek çocuklar oynardı; ancak sadece kızların oynadığı oyunlar da vardı. Günümüzde evcilik diye adlandırılan bu oyunlarda her zaman bebek olmazdı; olan bebekler de evlerde üretilen sıradan şeylerdi. Kız çocukları, evlerindeki kumaş artıklarını çöpe attırmaz ve özel oyunları için saklardı.

Mallık adı verilen bu kumaş artıkları kız çocuklarının önemli oyuncaklarından biriydi. Yıllarca sonra kız çocuklarının Barbie Bebek olarak tanıyacakları elbise değiştirmeli oyunun canlısı bizim mahallemizin kız çocuklarında görülürdü. Kız çocukları, beğendikleri bir kumaş parçasını yani mallık'ı, büyük parçası öne sarkacak şekilde boyunlarına sokarlardı. Böylece onlar, o parçanın bütününün üzerlerini örttüğüne, yani yeni bir elbise giydirdiklerine inanırlardı. Bunun için evlerindeki her dikiş sırasında onlar kendileri için artırılacak parçaları bekler, zaman zaman da arkadaşlarıyla bu parçaları değiştirirlerdi.

Galiba bizim evlere ilk giren oyuncaklar da çocukların daha oyuncağın ne olduğunu bile bilemedikleri dönemlerde ellerine tutuşturulan “şingirdak”lardı. Hani şu sallanınca içindeki parçacıkların ses çıkardığı kulplu topçuklar...

Düz zemin üzerinde biriken durgun su üzerinde taş yüzdürme, özellikle kayısı ağaçlarından “püs” toplama, kış günlerinde en sert kar topunu hazırlama, gelincik mevsiminde, sözüm ona, şurup hazırlama, pekmez kaynatma mevsiminde minik ocakta pekmez kaynatma, bizlerin oyuncak ve oyun dünyasının vazgeçilmezleri idi. Bu konuya son vermeden önce, Nisan 2006'da, bir komşumuzun anlattıklarına yer vermek istiyoruz:

“Bizim oğlanı (torununu kast ediyor) oyuncakçıya götürdüm. Hayret, hiçbir oyuncak almadan çıktı. Sebebini sorunca da ‘De-

decigim, bu oyuncakların hepsi bizim evde de var.' demesin mi?"

Demek ki, vaktiyle bizim evlerimize giremeyen oyuncaklar bu sevimli şanslı yaramazın evinde depolanmış!

Merhum Ayten Alpman, o ünlü şarkısında, "Bir başkadır benim memleketim" diyordu. Ben de, "Bir başkadır benim mahallem" dersem yanılmış mı olurum.

Evett, bizim mahallelerimizin her biri 'bir başka'dır; orada çocuklar oyuncaklarını kendileri belirler, oyuncaklarını kendileri icat ederler. İşte Fahrünnisa Mahallesi de bunlardan biridir. Mutlaka sizin babalarınızın mahalleleri de böyleydi. Ama siz, apartman dairesinde oturanlar, siteleri paylaşılanlar bunları ne belirleyebilir ne de icat edebilirsiniz. Sizin bu yeteneklerinizi Çin, Japon ve Amerikan üretimi oyuncaklarla, çizgi filmler engeller, internet cafe adı verilen mekânlar da zararlı yönlere yol verirler

Hangi kuşaklar daha şanslı, kararı siz veriniz: Dünküler mi, bugünküler mi?

Yazımızı bitirirken, (tamen hatıralara ve görgülere dayalı olan bu açıklamalarımıza farklı bir alanla) konumuza yardımcı olacağına inandığım bir kaynağı da kısaca tanıtmak isteriz.

Fahrünnisa Mahallesi'ni daha farklı açılardan da incelemek için, 35 yıllık muhtarımızın arşivine de girdim. 1928-1929 yıllarında mahallelerde oturanların kimlikleriyle ilgili olarak düzenlenen kayıtların yeni harf-

lere aktarılması ile ilgili, her biri 49x34 cm. boyutundaki on üç defteri inceledim. Sayfa sayıları 38 ile 54 arasında değişen bu defterlerde toplam 127 "hane" kayıtlı idi. Benim ailem ikinci defterin 7-10. sayfaları arasında 20 kişi olarak yer almaktadır. Böylece o yıllarda mahallemizde oturanlar hakkında ciddi bilgiler elde edilebilmektedir. Mahallere gelen gelinler, mahalleden giden gelinler, ev nakilleri, doğumlar, ölümler, boşanmalar, 1934'ten sondaki kayıtlarda alınan soyadları gibi bilgileri de bu defterlerin sayfaları arasında bulabiliyoruz. Ancak kayıtlar 1955 yılından sonra sürdürülememiştir.

Acaba bu defterlerden kaç tanesi, sayıları on binleri aşan köy ve mahalle muhtarlarımızın arşivlerinde koruma altındadır? Genç arkadaşlarımıza bu tür yakın tarih kaynaklarını araştırmak gibi bir görevin düştüğünü de hatırlatmak isterim.

KAYNAKLAR

- AYSU, Çiğdem, (2002), "İstanbul Şehrinden Metropoliten İstanbul'a / Mahallelerin Mekânsal Dağılışı 1950-2001", İstanbul, Ocak, 51-58.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, (1958), **Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskânı ve Nüfusu**, İstanbul.
- BARTU, Ayfer (2002), "Dışlayıcı Bir Kavram Olarak Mahalle", İstanbul, Ocak, 84-86.
- ERGENÇ, Özer (1984), "Osmanlı Şehirlerindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri", **Osmanlı Araştırmaları**, IV, İstanbul, 69-78.
- ERSES, Selma Mine, (2002), "Mahalle Kimliği", İstanbul, Ocak, 59-65.
- SAKAOĞLU, Saim (2000), Çaybaşı Yazıları, Kon-ya.
- SÜMER, Faruk, (1994), **Eski Türklerde Şehircilik**, Ankara.
- Türkçe Sözlük**, (2005), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayını.

AVUSTRALYA GÜNLÜĞÜ-2

-8-

17 Ocak 2023/Salı

Oğlumun planlamasına göre bugün de Queensland'in önemli tatil beldelerinden Gold Coast (Altın Sahil)'a gidecekmışiz. Yine bir kahvaltı sonrası yola koyuluyoruz. Bu kez Sef-fane'miz okulda olduğu için gezimize katılamıyor. Yine M1'deyiz. Hava güzel, trafik yoğun sayılabilir; ancak kesintisiz akıyor. Otoyolun kara tarafındaki kenarları genelde ağaçlık. Buraya özgü boylu ağaçlar yola ayrı bir güzellik katıyor.

Etrafı seyretmekten nasıl geçtiğini anlayamadığım yaklaşık bir saat sonra Gold Coast'un Güney Galler Eyaleti sınırındaki banliyösü Coolangatta'ya ulaşıyoruz. Gold Coast, Brisbane merkezinin yaklaşık 66 kilometre güneydoğusunda yer alan bir kıyı şehri. 600.000'den fazla nüfusuyla Avustralya'nın altıncı en büyük şehriymiş. Güneşli ve nemli bir subtropikal⁽¹⁾

(1) Subtropikal bölgeler dünyanın tropik kuşağının hemen kuzey ve güney sınırında kuzey ve güney 23,5° paralellerinde yer alan Yengeç ve Oğlak dönence-leriyle sınırlanmış coğrafik bölgelerdir. "Subtropikal" terimi tropikal ve astropikal (Genellikle 20°-36° kuzey ve 20°-36° güney enlemleri arası) kuşağa komşu olan ve genellikle her iki yarım kürede 36 ve 44 paralelleri arasında yer alan ancak bazen daha üst paralellerde de görülen iklim bölgelerini ifade eder. Dönencealtı iklime nazaran sıcaklık değerleri

Golden Coast şehir merkezinin
Coolangatta Plajı'ndan görüntüsü

iklime sahip önemli bir turizm merkezi olan belde, dünya standartlarında sörf plajları, yüksek katlı baskın silueti, tema parkları, gece hayatı ve yağmur ormanı hinterlandı ile ünlülmüş. Şehir, televizyon yapımları ve büyük bir film endüstrisi ile ülkenin eğlence endüstrisinin de bir parçasıymış.

Coolangatta banliyösü, aralarını ayıran Tweed Nehri'ne rağmen Yeni Güney Galler'e dâhil Tweed Heads kasabasıyla birleşip ikiz bir yerleşim yeri oluşturmuşlar. Bu iki kasabanın ekonomileri bile ortakmış.

Kıyı bölgesine yaklaşp hız limitlerini aksatmadan etrafı seyrederek ağır ağır ilerliyoruz. Caddelerdeki tabelalarla insanların kıyafetlerinden bir tatil beldesinde olduğunuz hemen anlaşılıyor. Yolun sahile en yakın bir kesiminde yol boyu sıralanan otoparkta uygun bir yer bulup arabamızdan iniyoruz. Bir park, demem sözün gelişi. Kumsal da kenarında düzenlenen park da göz alabildiğine uzanıyor. Park, tamamen bir piknik alanı gibi düzenlenmiş. Park alanı ile kum-

sal arasını yine göz alabildiğine uzanan ahşap bir bariyer ayırıyor. Sahile ancak bariyerin, aralıklarla bırakılan açıklıklardan erişilebiliyor. Bu erişim yerlerinin iki tarafları yine ahşap bariyerlerle belirlenmiş. Bu açıklıkların birinden sahile doğru inmek istesek de üç beş adımdan sonra vazgeçiyoruz. Zira altın tozunu andıran kumlara gömülmeye başlıyor ayaklarımız. Kıyıya ulaşmak için ayakkabılarımızı çıkartmayı göze alamıyoruz.

Belki hafta içi olmasından plaj çok kalabalık değil. Sahildeki az sayıdaki insanın kimi kurdukları gölgeliklerde kimi de sere serpe uzandığı kumların üzerinde güneşleniyor. Ala-

biraz daha düşüktür (yıllık sıcaklık değerleri 15° derece ile 18° derece arasındadır) ve yıllık sıcaklık farklı daha yüksektir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Subtropikal_iklim).

Coolangatta-Tweed Heads İkinci Dünya Savaşı Savaş Anıtı

bildiğine uzanan dalgalı Güney Pasifik kıyılarında ne yüzen ne de sörf yapan biri var. Okyanus kıyısını yakından çekmek için cep telefonumun kamerasını zum yaptığımda Gold Coast şehir merkezindeki çoğunu otellerin oluşturduğu gökdenlerin silüeti görünüyor.

Parkta adımlarken ara ara anıtlara rast ediyoruz. Diğerlerine göre ikisi gerek yapısı gerekse dikiliş amacı bakımından daha dikkat çekici. İlki İkinci Dünya Savaşı sırasında bölgede görev yapan 508 erkek ve kadın adına 1949'da dikilmiş Coolangatta-Tweed Heads Savaş Anıtı. Açık kahverengi bir mermer zemin üstünde yükselen anıt üç parçalı. Alınlığında bir saat taşıyan koyu kahverengi granit asıl gövde, iki yanında yükselen iki kademeli açık kahverengi kum taşı bloklarıyla desteklenmiş. Anıttaki saatin orijinali, İkinci Dünya Savaşı sırasında Banka Adası'nda Japonlar tarafından katledilen Rahibe Stewart ile gözettği kızlara ithaf edilmiş. Orijinal saat 1948 yılında çalınmış, günümüzdeki ise 1955'te konulmuş.

İkincisi ise Birinci Dünya Savaşı'na katılan askerler anısına 1926 yılında dikilen Coolangatta Askerleri Anıtı imiş. Kum taşından bloklar üstünde yükselen anıt, ilkinde göre daha sanatkârane yapılmış. Dikilitaşvari üst kısmın tepesini bir bayrak kabartması örterken altında birbirine çatılmış iki tü-

**Coolangatta
Askerleri Anıtı**

fek kabartması, altındaki kaidede de ise “1914-1919” tarihleri yer alıyor. Bu bölümü taşıyan dört yarı sütunun arasındaki beyaz mermer plakelerde de mezkûr savaşa katılan askerlerin isimleri yer alıyor.

Buradaki seyrimizi yeterli görüp arabamıza bindiğimizde oğlum rotayı değiştirmeden yine güney yönünde ilerlemeye başlıyor. Takriben on-on beş dakika sonra bir tepede duruyoruz. Yere ayak bastığımda buranın yüksekçe bir burun olduğunu anlıyorum. Bu burnun adı Point Danger (Tehlikeli Nokta) imiş. Park olarak düzenlenen burun, hemen Güney Galler sınırında imiş. Tepenin en yüksek kesiminde tepe kısmında birbiriyle birleştirilmiş,

dikdörtgen biçimli dört devasa sütundan oluşan modern deniz feneri yer alıyor. Sütunların dört yönü gösterdiği üst kısımlarındaki yazılardan anlaşılıyor.

Yönümüzü doğuya, okyanusa, çevirdiğimizde sağ tarafımızda Güney Galler sınırındaki çok büyük olmayan Duranbah Plajı ile Tweed Nehri görünüyor. Ünlü bir sörf bölgesi olan plajı Tweed Nehri akıntısının bozmaması için nehrin ağzının iki kenarına kaya dolgu mendirekler inşa edilmiş. İpissiz Güney Pasifik oldukça dalgalı. Plajın mendireğe yakın kesiminde birkaç kişi görünse de okyanusta hiç sörfçü görünmüyor. Dakikalar ilerledikçe masmavi gökte pamuk yığınla-

Güney Pasifik'ten bir görünüm

Point Danger Burnu'nda
(Arkamızda Duranbah Plajı ile Tweed Nehri)

Duranbah Plajı ile Tweed Nehri

rı şeklindeki bulutlar yoğunlaşmaya ve kararmaya başlıyor. Tabi rüzgâr da gittikçe kendini hissettirmeye... Karşımda beni kendine çeken ürpertici manzarayla Yahya Kemal'in Açık Deniz şiirindeki

“Garbin ucunda, son kıyından en gürültülü

Bir med zamânı, gökyüzü kurşunla örtülü,

Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi;

Gördüm güzel vücûdunu zümrütliyen deri

Keskin bir ürperişle kımlıdandı anbean;

Baktım ve anladım ki o ejderdi canlanan.

Sonsuz ufuktan âh o ne coşkun gelişti o!

Birden nasıl toparlanarak kükremişti o!

Yelken, vapur ne varsa kaçışmış limanlara,

Yalnız onundu koskoca meydan ve manzara!”

mısraları zihnimde müşahhaslaşıyor. **(Devam edecek)**